

HAMPEL-ZATTIGOVA AFÉRA Z JARA 1938, JEJÍ OHLASY A DŮSLEDKY¹

Ondřej Kolář

Události z 30. dubna 1938 v Opavě v mnohém připomínají tzv. ostravský incident ze 7. září téhož roku. V obou případech došlo k inzultaci činovníka Sudetoněmecké strany (SdP) československými policisty, která byla následně využita německou iredentistickou propagandou a stala se předmětem rozsáhlého vyšetřování i mediální debaty. Obě události spojuje také osoba jejich vyšetřovatele, správce policejního ředitelství v Moravské Ostravě vládního rady JUDr. Emila Bači (1882–1954).

Zatímco incident v Ostravě se již stal předmětem zájmu historiků a bývá připomínán i v různých vzdělávacích materiálech věnovaných tzv. mnichovské krizi, jeho opavská analogie nevstoupila v širší známost.² Příčinu lze patrně hledat zejména v načasování obou událostí. K napadení poslance Maye v Ostravě došlo v době všeobecné eskalace napětí, pouhých pár dní před vypuknutím otevřeného henleinovského povstání, kdy se aktivita nacistické propagandy stupňovala. Oproti tomu zranění advokáta Hampel-Zattiga v Opavě se odehrálo ještě před květnovou „částečnou mobilizací“ a obecními volbami, v poněkud konsolidovanějších poměrech, navíc pár dní po přijetí Karlovarského programu, jímž se SdP stále hlásila k autonomistickým, nikoliv iredentistickým cílům. Tuto proměnu situace v průběhu čtyř měsíců ostatně nejlépe dokládá výrok Emila Bači ze září 1938, že případy užití násilí policisty se mohou stát záminkou k válce.³ Na přelomu dubna a května takto ještě zřejmě nikdo ze zainteresovaných neuvažoval.

Hampel-Zattigův případ tak zůstal jen jedním z mnoha incidentů neklidného jara posledního předválečného roku. Přesto ve své době vyvolal zájem médií a úřadů a jeho ohlasy se dostaly až na půdu parlamentu. Relativně obsáhlý soubor dochovaných pramenů, zahrnující úřední zprávy, tisk i osobní

¹ Článek vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Slezské zemské muzeum (DKRVO, MK000100595), interní grantový projekt SZM č. IGS201702/2017 Mimořádný lidový soud v Opavě 1945–1948.

² Srov. zejména KVAČEK, Robert: *Ostravský incident henleinovců v září 1938 a jeho ohlas*. In: Ostrava 14: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města. Ostrava 1987, s. 227–236; NENIČKA, Lubomír: *Případ strážníka č. 367. Tzv. ostravský incident 7. září 1938 a jeho ohlas v ostravském tisku*. Slezský sborník, 103, 2005, č. 2, s. 118–133.

³ ŠTĚPÁN, Václav: *Alois Vařejka a jeho doba*. Přerov 2007, s. 52.

svědectví jednoho z přímých aktérů, nám umožňuje nahlédnout do fungování tehdejší propagandy i policejních úřadů. Z dobových periodik využijeme zejména Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren coby příklad lokálního německého nacionalistického listu a Lidové noviny jako zástupce celostátní české žurnalistiky.⁴

Co přesně se onoho 30. dubna v Opavě odehrálo? V předvečer prvního máje kolem dvacáté hodiny se na opavském Horním náměstí začaly srocovat hloučky české a německé mládeže, které manifestačně procházely kolem radnice a provokativně na sebe pokřikovaly. Šlo v podstatě o jakousi neformální náhradu za prvomájové shromáždění SdP, jež nebylo úředně povoleno. Ač byl zákaz shromáždění avizován s předstihem, vedení strany o něm členy uvědomilo pravděpodobně až 30. dubna, zřejmě s cílem vyvolat spontánní vzdorov akci. Od té se mohla strana formálně distancovat, zároveň však veřejně demonstrovala sílu a postoje své členské a voličské záladny.⁵

Počet přítomných se rychle rozrostl na 400–450 osob. V davu Němců bylo vidět řadu mladíků v tyrolských krojích, chápaných jako symbol velkoněmeckého smýšlení. Přítomno bylo také několik činovníků SdP v čele s okresním vedoucím Rudolfem Steckerem. Někteří účastníci manifestace házeli kolemjdoucím Čechům pod nohy výbušné kuličky, díky zákroku policejní hlídky však k vážnějším střetům nedošlo. Policisté žádali Steckera, aby vyzval dav k rozchodu, což se dotyčný zdráhal učinit s odůvodněním, že situace je pod kontrolou a nedochází k nepokojům.

Zhruba po hodině a půl se německé shromáždění seřadilo do čtyřstupů a vyrazilo na pochod centrem města. Přítomní ordneři dohlíželi na disciplínu a bránili účastníkům ve vykřikování provokativních hesel. Při průchodu Beethovenovou ulicí se však zhruba třísethlavý dav vymkl kontrole a začalo skandování „Sieg Heil!“, které přivolalo pozornost dalších osob české i německé národnosti. Až v této chvíli se Stecker a další funkcionáři zřejmě zalekli možných konsekvencí a před hotelem Praga začali s demonstranty jednat o klidném rozchodu. Nastalý hluk mezitím přivolal desetičlennou policejní hlídku pod vedením obvodního inspektora Jana Zwingra.

Přítomnost policie i shlukujících se Čechů vedla k opětovné eskalaci napětí provázené oboustranným provoláváním hesel a nadávek. Několik Němců použilo proti policistům výbušné kuličky. Tento moment se patrně stal určujícím pro další dramatický průběh událostí. Ve stejném okamžiku se

⁴ K listu Neues Tagblatt srov. RATAJ, Michael: *Německá žurnalistika a opavští Němci v ČSR*. Opava 2016.

⁵ Zemský archiv Opava (dále jen ZAO), fond Policejní ředitelství Moravská Ostrava (dále jen PRMO), kart. 456, sign. 7191, hlášení Policejního ředitelství v Opavě Zemskému úřadu v Brně 16. července 1938.

totiž k místu nepokojů blížil autokar s policejním pohotovostním oddílem v síle 30 mužů v čele s obvodním inspektorem Jindřichem Půlpánem, kterého zalarmoval nezjištěný občan německé národnosti. Příslušníci útvaru považovali výbuchy kuliček za střelbu, což pochopitelně mělo vliv na jejich další rozhodování během zákroku.

V následujících chaotických minutách se odehrálo několik incidentů. Policie při nich zadržela lakýrnického učně Rudolfa Bernerta a sestry Giselu a Hedviku Waschkeovy. Neznámí útočníci na ulici před Národní bankou zbili zámečníka Rudolfa Uvíru. Při odvádění Waschkeových jakýsi mladík na zakročující policisty vulgárně pokřikoval, pročež se jej tři strážníci pokusili zadržet. Výtržník se dal na útěk kolem hotelu U Zeleného Jelena. Zde na strážníky přihlízející muž křikl: „Pfui, Schande, Kinder prügeln!“ („Fuj, hanba, bít děti!“), načež byl udeřen obuškem a povalen na zem. Mezitím se na místo seběhli asi tři další strážníci a zakrátko také neuniformovaní inspektoři František Kocián a Rudolf Wolf, civilní strážník Zapletal a obvodní inspektoři Novák a Matýsek.

Wolf s Kociánem poznali v muži, jehož strážníci srazili k zemi, opavského advokáta Alfreda Hampel-Zattiga. Někteří svědkové později tvrdili, že když policisté zvedali Hampel-Zattiga ze země, jeden z nich (údajně František Kocián) jej znovu udeřil. Když několik přihlízejících protestovalo, byli hostinská Leonie Kořená a šofér Roman Plepla také napadeni obušky, přičemž „utrpěli nepatrná zranění“. Plepla s dalšími přítomnými poté pomohli transportovat Hampel-Zattiga do nemocnice Řádu německých rytířů.

Dav demonstrantů se mezitím již zcela rozutekl a zakročující policejní oddíl se vrátil na služebnu.⁶ Ačkoliv nikdo z policistů zranění Hampel-Zattiga neoznámil, věc záhy vešla ve všeobecnou známost. Úkolem důkladně vyšetřit kauzu Zemský úřad v Brně pověřil ostravského policejního ředitele Baču. Ten své poznatky shrnul v relaci z 5. května, založené na svědectvích 15 policistů a 14 dalších občanů. Mezi nimi byli hlavně zaměstnanci a hosté restaurace, před níž k incidentu došlo, předáci SdP a také henleinovci ztýraný Rudolf Uvíra. Hampel-Zattig stále ležel v nemocnici s otřesem mozku a nebyl schopen výslechu.

Kdo přesně německého advokáta zranil, Bača nezjistil. Značný díl viny ovšem kladl Kociánovi, Wolfovi a Matýskovi, kteří jakožto inspektoři měli zákrok strážníků mírnit či alespoň zajistit ošetření Hampel-Zattiga a především případ řádně nahlásit. Proto Bača doporučil opavskému policejnímu řediteli Brixímu, aby dotyčné suspendoval a zahájil proti nim disciplinární

⁶ ZAO, PŘMO, kart. 456, sign. 7191, hlášení Policejního ředitelství v Opavě Zemskému úřadu v Brně 5. května 1938.

řízení. To se také 4. května stalo. Vyšetřovatel předpokládal další pátrání, v případě negativního výsledku mělo být podáno trestní oznámení proti neznámému pachateli. Nutno dodat, že disciplinární komise počátkem června podala návrh na zrušení suspenze s tím, že trojice inspektorů dorazila na místo až po napadení Hampel-Zattiga.⁷

Bača zároveň dementoval zprávy německého tisku o větším množství zraněných Němců, jelikož kromě Hampel-Zattiga, Kořené a Pleply se na jeho výzvu jiní poškození zatím nepřihlásili. Razanci zákroku, kterou henleinovský tisk kritizoval jako přemrštěnou, si vyšetřovatel vysvětloval několika faktory: Část zakročujícího oddílu tvořili mladí a nezkušení strážníci, část posil byla také povolána z Moravské Ostravy a postrádala tak znalost místních poměrů. Především zde však sehrály roli výbuchy kulíček, které policisté považovali za střelbu. S podobným případem se Bača ostatně setkal již v roce 1925 při demonstracích na Václavském náměstí v Praze, kde někteří strážníci na výbuchy dokonce reagovali palbou z pušek.⁸

Dva dny po vzniku vyšetřovací zprávy Bača vypracoval další elaborát, v němž se pokusil opavské události zasadit do kontextu situace v SdP. Strana prý dle zpráv důvěrníků trpěla vnitřními rozpory ohledně formy prosazení svých cílů a zejména mladší generace spolu s radikály z bývalé nacistické strany DNSAP se nechávala strhnout k vlasním iniciativám. Kromě demonstrací v Opavě 30. dubna to dle Bači dokládaly i nedávné incidenty v Bruntále. Oproti radikálům Henlein a další předáci, ovlivnění intelektuálními kruhy kolem filozofa Othmara Spanna, se snažili alespoň prozatím zachovávat umírněnější linii. Rozporů ve straně si byly vědomy i nacistické špičky v Německu, které se formou intenzivní propagandy snažily budovat obraz integrální jednoty sudetských Němců. Ke stmelení této německé pospolitosti měla napomoci také uměle vyvolávaná nejistota a podněcování strachu z Čechů. S odstupem času se analýza policejního ředitele jeví jako dosti výstižná – ještě ji lze doplnit o fakt, že k rostoucímu sebevědomí radikálů nemálo přispěl „anšlus“ Rakouska v březnu 1938.

⁷ ZAO, PŘMO, kart. 456, sign. 7191, vyjádření disciplinární komise pro členy uniformovaného policejního strážního sboru v Moravské Ostravě ve věci Františka Kociána a Roberta Wolfa z 2. června 1938; vyjádření disciplinární komise pro členy uniformovaného policejního strážního sboru v Moravské Ostravě ve věci Valentina Matýska z 2. června 1938.

⁸ ZAO, PŘMO, kart. 456, sign. 7191, hlášení Policejního ředitelství v Moravské Ostravě Zemskému úřadu v Brně 5. května 1938. Zmínka o roce 1925 patrně odkazuje ke komunistickým demonstracím z 10. února řečeného roku, kdy bylo v Praze zraněno několik demonstrantů i zakročujících policistů. Srov. *Krvavé demonstrace v Praze*. Lidové noviny, 33, 11. února 1925, s. 1.

Zároveň se Bača vyjádřil k náladám české společnosti na Opavsku. Ta počítala přirozenou nervozitu tváří v tvář rostoucímu napětí a volala „po silné autoritě povolaných úřadů“. Z toho důvodu opavští Češi téměř všeobecně policejní zákrok z 30. dubna plně schvalovali a probíhající vyšetřování vnímali jako projev „poraženectví“. Konané šetření tak záhy vyvolalo jistou nevoli vůči jeho vykonavateli.⁹

Bačova slova jako by předjímala další vývoj. Případ se totiž záhy stal předmětem hned dvou interpelací na ministra vnitra. První z nich přednesli poslanci národně socialistické strany, podle nichž bylo vyšetřování ovlivněno lživými zprávami henleinovské propagandy a konkrétně opavského starosty Junga (ve skutečnosti Ernsta Justa). Inspektoři Kocián a Wolf, který byl navíc německé národnosti, se údajně stali obětními beránky. Dle interpelujících měl Hampel-Zattig policistům nadávat do prasat („*Schweine*“).¹⁰ Tato informace zřejmě vznikla zkomolením výkřiku „*Schande*“. Druhou interpelaci podali senátoři národně demokratické strany. Ti kritizovali způsob, jímž Bača (podle blíže nespecifikovaných zpráv z opavských českých kruhů) řídil rekonstrukci činu a údajně tak zavdal příčinu k posměškům ze strany přihlížejících Němců, čímž utrpěla autorita policejních orgánů.

Toto nařčení policejní ředitel rezolutně popřel – rekonstrukci nechal provést v tajnosti v pozdních večerních hodinách 3. května a přihlíželo jí jen asi deset náhodných kolemjdoucích. Bača se ohradil také proti tvrzení národně demokratických senátorů, že policie nestíhá původce demonstrace. Opavské policejní ředitelství již podalo devět trestních oznámení na účastníky nepokojů, mezi nimiž byl jeden neznámý pachatel (útočník na Rudolfa Uvíru). Mezi obviněnými nechyběl ani sám Hampel-Zattig, jehož slovní výpad proti policistům byl vyhodnocen jako rušení obecného míru.¹¹

V době, kdy se případ dostal na půdu parlamentu, Hampel-Zattig stále ležel v nemocnici. Bača se nechal průběžně informovat o jeho zdravotním stavu. Na ošetřování raněného se mezi jinými podíleli ředitel zemské nemocnice Buriánek a uznávaný lékař Alois Materna, jinak významná osobnost soudní patologie a blízký spolupracovník inspektora Františka Kociána.¹²

Bača spolu s dalším vyšetřovatelem dr. Hoblíkem Hampel-Zattiga vyslechli v nemocnici až 27. května. Alfred Hampel se narodil roku 1899 v Sád-

⁹ ZAO, PŘMO, kart. 456, sign. 7191, hlášení Policejního ředitelství v Moravské Ostravě Zemskému úřadu v Brně 7. května 1938.

¹⁰ *Interpelace o výtržnostech v Opavě*. Lidové noviny, 46, 11. května 1938, s. 2.

¹¹ ZAO, PŘMO, kart. 456, sign. 7191, hlášení Policejního ředitelství v Moravské Ostravě Zemskému úřadu v Brně 7. května 1938.

¹² ZAO, PŘMO, kart. 456, sign. 7191, hlášení Policejního ředitelství v Moravské Ostravě Zemskému úřadu v Brně 14. května 1938.

ku, jehož německý název později připojil ke svému příjmení – snad jako projev lokálního patriotismu, snad pro odlišení od případných jmenovců.¹³ Prošel frontovým nasazením v první světové válce a maturitu na opavském gymnáziu složil roku 1919.¹⁴ Studoval práva ve Vídni a Praze a po jistou dobu byl údajně přítelem Konráda Henleina. Vyšetřujícím policistům Hampel-Zattig sdělil, že v osudný den seděl v hostinci a podle svých slov se tedy demonstrace neúčastnil. Výrok na adresu zakročujících strážníků přiznal. Kdo jej udeřil, nebyl schopen udat, na místě incidentu viděl šest či sedm policistů.¹⁵ Výpověď tedy nepřinesla nové poznatky, spíše potvrdila závěry dosavadního šetření.

Paralelně s vyšetřováním ovšem probíhala rozsáhlá medializace případu. Postoj německého nacionálního tisku nám ilustruje Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren. Ten již 3. května přinesl rozsáhlé líčení opavských nepokojů zabírající celou stranu a chybně události datující na 1. květen. Podle listu byly demonstrace důsledkem českých provokací a o uklidnění situace se zasloužili činovníci SdP spolu s policií. Některé pasáže byly cenzurou zaba-veny.¹⁶ O den později noviny informovaly o advokátově zdravotním stavu.¹⁷ Pátého května pak list citoval vyjádření generálního inspektora policie Vladimíra Kráčmara,¹⁸ který se přijel do Opavy informovat o průběhu vyšetřování a dle jehož slov „nebylo vše v pořádku“ („nich alles in Ordnung war“).¹⁹ Později Neues Tagblatt referoval o výsledku Hampel-Zattiga policií.²⁰ Tyto i další drobné zprávy ve vztahu ke sledované kauze se vesměs objevovaly v rámci regionálního zpravodajství a nepatřily k hlavním tématům listu.

¹³ Možná se tak Hampel chtěl odlišit od jiného opavského advokáta Erika Hampela nebo notáře Alfreda Hampla, srov. *Politický kalendář občanský a adresář zemí koruny České na rok 1938*, Praha 1938, s. 269; BÍMAN, Stanislav a kol.: *Kdo byl kdo v Říšské župě Sudety: biografická příručka A–Z*. Litoměřice 2008. Notář Hampl (nar. 1893 v Brně) však v Opavě zřejmě působil až od roku 1940, dříve provozoval praxi na Žluticku. Byl členem NSDAP a SS a velitelem úseku Volkssturmu při obraně Opavy na jaře 1945. Mimořádný lidový soud jej po válce potrestal pěti měsíci žaláře. Není bez zajímavosti, že jeden ze svědků ve své výpovědi zaměnil notáře s Hampel-Zattigem. ZAO, fond Mimořádný lidový soud Opava, kart. 11, sign. Ls 206/45.

¹⁴ *Rechtsanwalt Dr. Hampel* †. Troppauer Heimat-Chronik, Folge 189, 1965, s. 229.

¹⁵ ZAO, PŘMO, kart. 456, sign. 7191, výpověď Alfreda Hampel-Zattiga 27. května 1938.

¹⁶ *Unruhige 1. Mai in Troppau*. Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren (dále jen Neues Tagblatt), 5, 3. května 1938, s. 5–6.

¹⁷ *Das Befinden Dr. Hampel-Zattigs*. Neues Tagblatt, 5, 4. května 1938, s. 5.

¹⁸ K osobnosti dr. Kráčmara srov. HERAJT, Tomáš: *Historie policie v letech 1918–1945. Policejní ředitelství v Plzni*. Dvůr Králové nad Labem 2010.

¹⁹ *Die polizeiliche Untersuchung über die Troppauer Vorkommnisse am 1. Mai*. Neues Tagblatt, 5, 5. května 1938, s. 6.

²⁰ *Dr. Hampel-Zattig polizeilich einvernommen*. Neues Tagblatt, 5, 28. května 1938, s. 5.

Že případ bedlivě sledovali němečtí nacionalisté, v zásadě nepřekvapí. Pozornost ovšem zasluhuje i reakce českého státotvorného tisku. Lidové noviny, vlajková loď prvorepublikové žurnalistiky, opakovaně zdůrazňovaly, že Hampel-Zattig již není členem SdP, s jejímiž činiteli se rozešel ve zlém, a že strana profituje z jeho neštěstí. V prvních zprávách byl advokát líčen jako jeden ze zakladatelů SdP na Opavsku a aktivní účastník demonstrace z 30. dubna.²¹ Později samotná osoba zraněného právníka ustupuje do pozadí a pozornost se soustředí především na přehnanou reakci iredentistické propagandy. Lidové noviny konstatovaly, že „Sudetoněmecká strana roztahovala tento případ do nemožnosti“²² a pozastavovaly se nad faktem, že muž, jehož henleinovci tak glorifikovali, nefiguroval na kandidátce strany v obecních volbách. Zprávy o přizvání docenta medicíny z Vratislavi k Hampel-Zattigovu, prý relativně banálnímu, případu se staly předmětem ironizace, stejně jako fámy o advokátově úmrtí. Ironizovány také byly pohlednice zachycující Hampel-Zattiga kráčejícího k obecním volbám, jež prý SdP vydala.²³ Povšimněme si také, že list se k případu vracel ještě téměř po čtvrt roce.

Kauzu s odstupem času komentovaly také Národní listy, které v polovině července informovaly o tom, že opavské státní zastupitelství vypracovalo proti Hampel-Zattigovi žalobu pro veřejné násilí.²⁴

Cenné svědectví a možné objasnění události po sobě zanechal jeden ze zakročujících policistů František Kocián, jinak úspěšný autor kompilačních kriminalistických příruček a amatérský muzejník.²⁵ Podle jeho vzpomínkového rukopisu z konce 60. let se k napadení Hampel-Zattiga po druhé světové válce přihlásil štabní strážmistr Václav Vokurka z Moravské Ostravy „a pak se vydával za muže, který zkontroloval nacisty v Opavě“.²⁶

Nutno říci, že Vokurka je i v původních vyšetřovacích zprávách uváděn mezi prvními policisty na místě činu.²⁷ Kocián Vokurkovi zazlíval, že se přiznal až v době, kdy mu již nehrozil postih. Z policistů, kteří byli následně suspendováni, se prý na místě v době útoku na Hampel-Zattiga nacházel

²¹ *Výtržnosti henleinovců v Opavě*. Lidové noviny, 46, 2. května 1938, s. 1–2.

²² *Dozvuky opavských výtržností*. Lidové noviny, 46, 27. července 1938.

²³ *Jak se dělají mučedníci*. Lidové noviny, 46, 21. června 1938, s. 2.

²⁴ *Dozvuky opavských demonstrací*. Národní listy, 78, 27. července 1938, s. 3.

²⁵ Srov. KOLÁŘ, Ondřej: *Zapomenutý kriminalista a muzejník František Kocián*. In: PRZYBYLOVÁ, Blažena (ed.): *Ostrava 29: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava 2015, s. 187–202.

²⁶ Slezské zemské muzeum (dále jen SZM), podsbírka Novodobé dějiny (dále jen ND), vzpomínka Františka Kociána, str. 4.

²⁷ ZAO, PŘMO, kart. 456, sign. 7191, hlášení Policejního ředitelství v Opavě Zemskému úřadu v Brně 5. května 1938.

pouze Matýsek, ostatní dorazili až později. Následné postavení mimo službu a přeložení Kocián vnímal jako morální selhání Bači, Brixioho a Kráčmara. Kocián, Wolf i Matýsek byli krátce po incidentu převeleni do Moravské Ostravy. Mimo nich podle Kociána „perzekuce“ postihla i velitele opavské uniformované policie kapitána Rudolfa, který později spáchal sebevraždu v Praze.²⁸ Pravdivost tohoto tvrzení se dosavadním pátráním nepodařilo ověřit. Je třeba zdůraznit, že v té době dvaasedmdesátiletý Kocián v době sepisování vzpomínek nejspíše nebyl v plné duševní kondici, jak sugerují některé krkolomně stylizované pasáže textu.

Samotný Hampel-Zattig byl podle Kociána pro opavské policisty známou postavou, nejen kvůli dřívějšímu politickému angažmá, ale rovněž kvůli různým přestupkům a poněkud dobrodružnému způsobu života. Kociánovu charakteristiku německého advokáta potvrzuje zpráva z Neues Tagblatt, že byl Hampel-Zattig v únoru 1938 odsouzen ke třem měsícům žaláře za způsobení dopravní nehody v Nových Sedlicích v říjnu minulého roku, při níž utrpěl vážná zranění školák Johann Halfar.²⁹

Závěrem se podívejme, jak se dále vyvíjely osudy hlavního aktéra aféry. Aureola mučedníka parně neměla výraznější vliv na Hampel-Zattigovu kariéru, v regionálním listu Deutsche Post für das Sudetenland z období okupace nacházíme pouze několik drobných zmínek spojených s jeho právníckou praxí. Po bližší nezjištěnou dobu sloužil v Bordeaux u protiponorkových hlídek Luftwaffe.³⁰ Po válce jej, tak jako většinu opavských Němců, čekalo vysídlení. Poněkud kontroverzní advokát nakonec dožil v německém Memmingenu, kde se zapojil do činnosti vysídleneckých organizací a kde zemřel roku 1965.³¹ Nekrolog v krajanském listu opavských Němců vzpomněl jeho roli při zakládání SdP a práci v exilových organizacích; Hampel-Zattigův rozchod s Henleinovou stranou ani aféra z jara 1938 nebyly zmíněny.³²

Pokusíme-li se kauzu zhodnotit, musíme mít na zřeteli dvě hlediska. Jednak samotný průběh incidentu a vyšetřování, jednak jeho recepci v politické a mediální polemice. Z hlediska postupu policie lze fyzické napadení Hampel-Zattiga, který na strážce zákona útočil pouze verbálně, označit za neadekvátní. Zároveň jej můžeme částečně ospravedlnit vypjatou atmosférou

²⁸ SZM, ND, vzpomínka Františka Kociána, str. 4–5.

²⁹ *Ein Kind Todtgefahren – 3 Monate bedingt*. Neues Tagblatt, 5, 17. února 1938, s. 7–8.

³⁰ *Rechtsanwalt Dr. Hampel †*. Troppauer Heimat-Chronik, Folge 189, 1965, s. 229.

³¹ WEGER, Tobias: „Volkstumskampf“ ohne Ende?: sudetendeutsche Organisationen 1945–1955. Frankfurt am Main 2008; *50 Jahre Patenschaft Memmingen/Freudenthal-Altwater*. Memmingen 2006.

³² *Rechtsanwalt Dr. Hampel †*. Troppauer Heimat-Chronik, Folge 189, 1965, s. 229.

vyvolanou obavami ze střelby. Policisté zakročující s obušky (a zřejmě vybavení i pistolemi v pouzdrech) by byli v případě použití palných zbraní demonstranty ve značné taktické nevýhodě – ostatně četnictvo ve stejné době zpravidla zasahovalo vyzbrojeno karabinami, jež se daly rychle a flexibilně použít zároveň k úderu i střelbě.³³

Zásadním pochybením však bylo neposkytnutí první pomoci a neoznámění případu nadřízeným. V tomto směru se Bačovo hodnocení zákroku a zavedení disciplinárního řízení jeví jako oprávněné, stejně tak celý průběh vyšetřování nevykazuje výraznější nedostatky. Z pramenů bohužel není jasné, kdo a za jakých okolností dal následný příkaz k převelení zúčastněných policistů mimo Opavu. Tento krok, který může působit jako ústupek henleinovcům, byl v četnické a policejní praxi relativně běžný. Muže zákona, kteří se stali aktéry kontroverzních a mediálně sledovaných případů, nezřídka čekalo „uklizení“ na nové působiště.³⁴

Velká část české veřejnosti na Opavsku, jež byla denně konfrontována s rostoucí hrozbou ze strany Henleinova hnutí a postrádala bližší informace o průběhu zákroku, kauzu vnímala zjednodušeně jako plně oprávněný policejní zásah proti původcům nepokojů. V tomto kontextu se již samotné vyšetřování zdánlivě jasného případu jeví jako nepatřičné a hyperkorektní vůči henleinovcům ohrožujícím integritu republiky. Tuto rétoriku převzali i reprezentanti českých národních stran ve svých interpelacích, v nichž poněkud toporně hledali důvody ke znevážení celého Bačova vyšetřování a poukazovali – v rozporu se skutečností – na liknavost ve stíhání německých původců výtržností.

Český tisk se na rozdíl od politiků převážně nepouštěl do kritiky Bačova postupu, ostatně taková rétorika by podlamovala autoritu policie a tím by nahrávala protivníkům. Zpochybněním postupu policie by se listy navíc vystavily riziku zásahu cenzora.³⁵ Státotvorně orientovaní žurnalisté se tak soustředili především na diskreditaci Hampel-Zattiga a zdůrazňování jeho

³³ K taktice zákroků proti demonstracím za první republiky srov. SPURNÝ, Miroslav: *Policejní taktika a velitel policejního oddílu v období první republiky*. In: GALAŠ, Radek (ed.): *Almanach příspěvků VII. konference policejních historiků*. Praha 2017 (Vydáno elektronicky na CD); KOLÁŘ, Ondřej: *Meziválečné dělnické hnutí na Chebsku optikou československého četnictva*. Ostrava 2011. In: http://konference.osu.cz/sjezd2011ostrava/dok/sekce_f/kolar_ondrej.pdf [cit. 25. 8. 2017]

³⁴ KÁRNÍK, Zdeněk: *Pražské policejní ředitelství, jeho Státní (politická) policie a její informátoři z řad občanstva v převratných dobách Velké války očima Očistného Výboru pro prozkoumání policejního archivu v letech 1918–1920*. *Acta Oeconomica Pragensia*, 15, 2007, s. 247–256; KOLÁŘOVÁ, Ivana: *Četnický důstojník mezi monarchií a republikou – kauza Josefa Woitsche*. In: *Studia Iuvenilia – Studentské historické sešity*. Ostrava 2016, s. 167–186.

³⁵ K tiskové cenzuře ve sledovaném období srov. RATAJ, M.: *Německá žurnalistika*.

rozchodu se Sudetoněmeckou stranou, stejně jako na vyvracení a ironizaci údajných tvrzení německého tisku. Za pozornost ovšem stojí fakt, že Neues Tagblatt coby lokální list blízký SdP, od něhož bychom očekávali velkou zainteresovanost, o kauze referoval poměrně věcně a bez výraznější skandalizace. Dramatické detaily, vůči nimž se vymezují zejména Lidové noviny, se zde vůbec neobjevují. Nabízí se otázka, zda zprávy o propagandistickém využití Hampel-Zattigovy aféry nevycházely zejména ze zkresleného ústního podání opavských Čechů (podobně jako některé nepřesnosti v interpelacích) a zda česká žurnalistika poněkud nepřecenila význam, který kauze přisuzovali samotní henleinovci.

RESUMÉ

HAMPEL-ZATTIGOVA AFÉRA Z JARA 1938, JEJÍ OHLASY A DŮSLEDKY

Případ zranění německého advokáta Hampel-Zattiga při zákroku proti henleinovské demonstraci v Opavě na jaře 1938 vyvolal značný ohlas v médiích i politických kruzích. K inzultaci došlo za nepřehledných a vypjatých podmínek, kdy se zakročující oddíl cítil ohrožen údajnou střelbou. Ač vyšetřování incidentu podle všeho proběhlo procesně správně, české nacionální strany a část veřejnosti je interpretovaly jako šikanu policistů a ústupek vůči německým radikálům. Německý nacionalistický tisk, v té době vystupující relativně umírněně pod vlivem Karlovarského programu SdP, se nepouštěl do přímé kritiky policie. Fámý, které kolem případu vznikly (a které jsou bohužel zachyceny jen zprostředkovaně formou dementujících novinových zpráv), se staly vítaným námětem pro českou žurnalistiku k diskreditaci SdP a k aktivní antipropagandě.

Klíčová slova: Opava, sudetoněmecké hnutí, nacismus, policie, propaganda, Alfred Hampel-Zattig, Emil Bača

SUMMARY

*HAMPEL-ZATTIG'S AFFAIR IN SPRING 1938,
ITS REVERBERATION AND CONSEQUENCES*

The case of injury of a German advocate Hampel-Zattig during the police intervention against a demonstration of the Konrad Henlein's party in Opava raised a wave of interest in the media and political circles. The attack happened during chaotic and tense circumstances, in which certain police officers felt endangered by an alleged shooting. According to the investigation, everything was done according to the procedure, nevertheless, a part of Czech national party and the public interpreted this affair as a concession to the German radicals. German nationalistic press, which was relatively restrained at that time under the influence of Sudeten German Party's programme from Karlovy Vary, did not directly criticized the police. Rumours, which emerged around the affair (and which survived indirectly through the form of denied newspaper articles), became a welcomed theme of the Czech journalism, which served as a discretisation of SdP and as an activation of the anti-propaganda of the movement.

Keywords: Opava, Sudeten movement, Nazism, police, propaganda, Alfred Hampel-Zattig, Emil Bača

Translated by Mgr. Tereza Kalousková

Mgr. Ondřej Kolář, Ph.D.
Slezské zemské muzeum
Nádražní okruh 31
764 01 Opava
Česká republika
e-mail: Kolar@szm.cz